

(Ne)Známi: MY verzus ONI

SILA

PREDSUDKOV

VZDELÁVACÍ MATERIÁL Č. 2

ISLAMONLINE.sk

Vzdelávací materiál (Ne)Známi: MY verzus ONI je zameraný na prierezové témy ako rozvoj prosociálneho správania (identita, atribúcia, pozitívne hodnotenie, empatia), multikultúrna výchova a ľudské práva.

Zostavila a vydala: Islamská nadácia na Slovensku, 2020. Fotografie: public domain.

Projekt (Ne)Známi susedia je realizovaný s finančnou podporou Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky v rámci dotačného programu na presadzovanie, podporu a ochranu ľudských práv a slobôd a na predchádzanie všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie. Za obsah zodpovedá výlučne Islamská nadácia na Slovensku (INS).

02

TÉMA: SILA PREDISUDKOV

Cieľová skupina: študenti a študentky stredných škôl / gymnázií vo veku 15 - 19 rokov / ich pedagógovia.

Predmet: história, náuka o spoločnosti, občianska náuka, psychosociálny tréning, spoločenskovedný seminár, triednická hodina.

Rozsah: 3 x 45 minút.

Materiál: počítač s pripojením na internet, projektor, plátno na premietanie/biela stena, pero a papier pre poznámky, predtlačené a nastrihané otázky z časti „mysliteľňa“.

CIEĽ AKTIVITY:

Zmena postoja, búranie predsudkov a stereotypov voči vybraným sociálnym skupinám (migranti, moslimovia, utečenci), podnietiť kritické myslenie a prijímanie rozmanitosti u študentov, posilňovanie komunikácie a medziľudských vzťahov, podpora ľudských práv, demokracie a pluralizmu.

Kľúčové slová: migrant, moslim, predsudky, stereotypy, utečenec.

03

MYSLITEĽŇA: ÚVOD DO TÉMY

Študentov aktivizujeme otázkami a spoločným brainstormingom:

Alternatívna A: ako spoločná aktivita celej triedy.

Alternatívna B: študenti/-ky sa rozdelia do 4-5 členných skupín, vytiahnu si dve otázky z nižšie uvedených a dostanú k dispozícii 15 minút na brainstorming, následne každá skupina odprezentuje svoje zistenia/názory k otázkam.

- Dnes je ľahšie rozbiť atóm ako predsudky - čo si myslíte o význame tohto výroku?
- Prečo máme/žijeme predsudky?
- Vplývajú médiá na predsudky voči iným?
- Napíšte 3-5 predsudkov, ktoré vás napadnú vo vzťahu k “migrantom”, “moslimom”, “utečencom”, ktoré opakovane počúvate z médií alebo od kamarátov, rodičov či širšieho okolia.
- Poznáte nejaké stereotypné predstavy o Slovákoch/Slovenkách?
- Zakladajú sa predsudky na faktoch?
- Ako vznikajú predsudky?
- Sú predsudky prínosom pre spoločnosť?
- Aké riziká predstavujú predsudky?
- Ako bojovať proti predsudkom?
- Kto sú “ONI” a kto “MY”?

04

SLOVNÍK POJMOV

Predsudky: predpojatosť, názorová strnulosť, emočne nabitý, kriticky nadhodnotený úsudok a z neho vyplývajúci postoj, názor prijatý jednotlivcom alebo skupinou, sú univerzálnymi rysmi interkultúrnych vzťahov.

Predsudky sa často vytvárajú ako súčasť socializačného procesu a je veľmi ťažké ich zmeniť alebo zničiť. **Predsudky vychádzajú zo strachu pred cudzím a ich neuváženým používaním môže dochádzať aj k diskriminačnému/rasistickému správaniu.** Sú definované aj ako antipatia založená na chybnom a strnulom zovšeobecňovaní, resp. bez akejkoľvek predchádzajúcej praktickej skúsenosti.

Definícií je oveľa viac a vzhľadom na mäťúci obsah sa od pojmu predsudku ako vedeckého pojmu v spojení so sociálnym postojom upustilo. **V praxi zostáva predsudok ako prvá fáza tvorby postoja (predsudok-stereotyp-postoj).**

Stereotypy sú vžitú šablónovité spôsoby vnímania a posudzovania toho, k čomu sa vzťahujú, často emocionálne zaťažené. Nie sú produktom priamej skutočnosti, ale sú preberané a udržiavajú sa tradíciami. Človek má tendenciu si ich všímať najviac, lebo **zdôrazňujú odlišnosti.**

Stotožňujeme sa nimi ako prejav či súhlas verejného názoru. **Sú zároveň veľmi nebezpečné z pohľadu poznávania kultúry, lebo skresľujú náš pohľad na štandardné správanie v určitom prostredí.** Posudzujú sociálnu skupinu a automaticky ovplyvňujú naše konanie. **Zvyčajne majú negatívnu konotáciu.** Tvoria ich predstavy aké máme sami “o sebe”, “o svojej skupine”, s ktorou sme plne identifikovaní a príslušníkoch “iných sociálnych skupín,” s ktorými sa vôbec nestotožňujeme.

05

Dôležité: rozdiel medzi predsudkami a stereotypmi – na základe predsudku voči skupine súdim jedného človeka. Základom stereotypu je presný opak, takže podľa jedného človeka budem teraz posudzovať celú skupinu, do ktorej zapadá.

Moslim: „ten, ktorý sa podrobil“, príslušník islámu, veriaci v monoteizmus - v jedného jediného Boha, v prorokoch, anjelov, raj, peklo a Súdny deň. Proroka Mohamada považujú za pečať prorokov. Korán je posvätnou knihou a Mekka posvätným miestom. Moslimovia tvoria viac ako 1,9 miliardu celkovej svetovej populácie a žijú naprieč všetkými kontinentmi. Asi len 20% pochádza z arabských krajín.

Migrant/Cudzinec: osoba, ktorá z akýchkoľvek dôvodov zmenila krajinu svojho trvalého, resp. obvyklého pobytu a zo svojej domovskej krajiny sa presťahovala do inej krajiny uvádza definícia Organizácie Spojených národov (OSN). Ich postavenie v SR upravuje zákon o pobyte cudzincov č 404/2011 Z.z. Zákon definuje ako cudzinca na území SR každú osobu, ktorá nie je občanom SR. Do kategórie migranti/cudzinci spadajú aj občania členských štátov Európskej únie.

Do kategórie migrantov zaraďujeme aj osoby, ktoré už na území SR získali občianstvo, ale narodili sa v inej krajine. Tým sa migranti odlišujú od cudzincov. Deti migrantov, ktoré sa však už narodili na území SR, nazývame druhá/tretia generácia migrantov.

Utečenec: osoba, ktorá má opodstatnené obavy z prenasledovania z rasových, náboženských, národnostných a politických dôvodov, alebo pre príslušnosť k určitej sociálnej skupine a z dôvodu týchto obáv sa nemôže alebo nechce vrátiť do krajiny pôvodu, ani využiť ochranu tejto krajiny.

AKTIVITA 1: NESÚĎ, PREMÝŠĽAJ!

Interaktívna mapa predsudkov voči Slovákom podľa krajov ponúka spektrum zakorenených “označení” pre príslušníkov jednotlivých krajov Slovenska. Je to jednoduchá aktivita, pričom študenti začnú “u seba” a svojich najbližších a pochopia, že “nálepky” ktoré rozdáваме, často bez predchádzajúceho uváženia, sa skôr zakladajú na paušalizácii a hádzaní vreca všetkých do jedného a vôbec nie na faktoch.

Študentov môžete rozdeliť do skupín a priradiť im kraje, pričom môžu debatovať o tom ako a prečo vznikli uvedené predsudky, resp. si môžu zahrať krátku rolovú hru - kedy tí s nálepkami sa budú musieť “obhajovať a dokazovať”, že oni nie sú ako o nich tvrdia zavádzajúce predsudky. Počas tejto situácie študenti pochopia sťažnú východiskovú pozíciu a aj to, že stokrát vyslovená lož sa stáva pravdou. Uvedomením si týchto skutočností, je veľký predpoklad docieľiť zmenu vnímania voči iným.

Odkaz: <http://atlaspredsudkov.ai-maps.com>

07

DISKUSIA K OBSAHU:

Sú uvedené predsudky pravdivé či nie? Je niečo, čo považujete za obzvlášť hanlivé označenie? Ktoré je podľa vás najzraniteľnejšie? Aký majú pôvod tieto predsudky?

Záverom skúste dať predsudkom dať pozitívne konotácie a vyskladať si vlastnú mapu vašej triedy / školy / mesta bez predsudkov. Ako by vyzerala? Porovnajte negatívne a pozitívne označenia voči sebe a svojej skupine. Pri ktorých sa cítite príjemnejšie a vítanejší?

relation or from an
point of view.

Prejudice []

unreasonable dis
dislike people wh
make biased. bas

right for what is

08

AKTIVITA 2: PRAVDA A NEPRAVDA: INTERAKTÍVNE MAPY PREDISUDKOV O SVETE

Rýchla aktivita, ktorá pomôže pochopiť študentom teoretické východiská k téme a poukáže na rôzne “nálepky” (labels) voči príslušníkom iných národov a etníc.

Toto zážitkové poznanie prispeje k zmene ich percepcií voči “odlišnostiam a labels” a rozprúdi spoločnú diskusiu o odlišnostiach medzi národmi a kultrúrami, o tom prečo sú nám niektorí viac bližší a naopak iní vzdialenejší.

Odkaz:

<https://alphadesigner.com/mapping-stereotypes?offset=1596630467269&reversePaginate=true>

AKTIVITA 3: ROZBÍJANIE STEREOTYPOV

Od čias pred križiackymi výpravami sa európsky návštevníci Blízkeho východu často prehánali v rozdieloch medzi sebou a miestnymi blízkovýchodnými komunitami, pričom sa sústredili skôr na „exotiku“ ako na podobnosti. Koncepcia „Orientu“, ktorú vymysleli Európania, bola založená skôr na týchto fantazijných vnemoch ako na faktoch. Trvanie na vytváraní a udržiavaní negatívnych stereotypov pôsobilo na ospravedlnenie vojen, koloniálnej expanzie a vykorisťovania pôvodných obyvateľov a zdrojov. Tento trend s názvom orientalizmus pokračuje dodnes.

Médiá často živia predsudky a stereotypy. Žiaľ úspešne sa im to aj darí. Všeobecne platí, že rýchle a hlavné správy majú tendenciu sústrediť sa na negatívne alebo ohrozujúce aspekty iných spoločností v čase konfliktov, ale ignorujú produktívne aspekty týchto kultúr, keď sú v pokoji. Na Slovensku výrazne absentujú pozitívne obrazy a príklady z radov moslimov a cudzincov vo všeobecnosti.

10

ODKAZY:

Link na krátke animované video zo série **BBC Ideas A-Z of ISMs**, epizóda č. 15 s názvom **Sila orientalizmu: Kedy prestaneme so stereotypmi** (00:03:17, anglický jazyk):
<https://www.youtube.com/watch?v=ZST6qnRR1mY>

Nadväzujúce video, s rozšíreným obsahom: **Edward Said: Politika stereotypov v správach** (00:02:29, anglický jazyk), link tu:
<https://www.aljazeera.com/program/media-theorised/2019/10/31/edward-said-the-politics-of-stereotypes-in-news/>

11

Vysvetlenie: tieto dva pojmy bývajú často zamieňané: **Moslimovia predstavujú približne 1,9 miliardy z celkovej populácie sveta. Tvoria väčšinu obyvateľstva vo viac ako 57 krajinách po celom svete.** Početné moslimské menšiny žijú v Európe, Kanade, USA, južnej Amerike, Austrálii či na Novom Zélande. **Väčšina moslimov žije mimo Blízkeho východu,** na miestach ako Indonézia, Malajzia, India, Pakistan a iné. **Moslimovia sú príslušníci rôznych kultúr, národov a etnicít.** Zmätok medzi týmito pojmiami môže prameniť zo skutočnosti, že arabčina je duchovným jazykom islámu, rovnako ako donedávna bola latinčina pre kresťanstvo. Preto sa od všetkých moslimov očakáva, že ovládajú aspoň niekoľko kľúčových slov a fráz v arabskom jazyku.

Moslimovia vyznávajú islám. Arabi sú národ hovoriaci arabským jazykom. **Nie každý Arab je moslim a nie všetci moslimovia sú Arabi. Arabi dnes tvoria približne 1/5 z celkového počtu moslimov.** Sú sústredení na území od Maroka až po Irak, čo tvorí historicky kultúrne srdce moslimského sveta, tzv. "svet islámu". Arabi zohrávajú kľúčovú rolu kvôli arabskému jazyku. Poslostvo zjavené prorokovi Mohamadovi bolo práve v arabčine, Korán a modlitby sú v arabskom jazyku.

12

2. STEREOTYP: VŠETCI MOSLIMOVIA SÚ TERORISTI

Vysvetlenie: aby teroristi ospravedlnili svoje hanebné skutky, spájajú svoje násilné činy s islamom, pričom ignorujú jasné pravidlá, ktorými Korán a islamská tradícia použitie násilia vymedzujú. Podobne, ako aj v iných náboženstvách, radikálna časť spektra prekrúca normatívne doktríny a zákony a ignoruje islamské učenie, ktoré jednoznačne odsudzuje akékoľvek násilie a zabíjanie.

Korán moslimov vyzýva k milosrdenstvu a spravodlivosti. Náboženský jazyk a symbolizmu používaný extrémistami skresľuje skutočný vzťah islámu k násiliu a teroru, ako aj primárne príčiny globálneho terorizmu. Vo väčšine prípadov sú primárnymi katalyzátormi konfliktov politické a ekonomické ťažkosti a náboženstvo sa stáva nástrojom legitimizácie a získania podpory ľudu pre danú vec.

Zodpovednosť médií za negatívne vykresľovanie: moslim je takmer vždy označený ako terorista. Ak teroristický čin spácha človek iného vierovyznania, je označený ako "osamelý vlk", "psychicky narušená osoba" atď. a vlastne tento stereotyp je živený neobjektivitou médií.

3 STEREOTYP: UTEČENCI DOSTANÚ KARTU, BYT ČI IPHONE

Vysvetlenie: v skutočnosti je základ tejto informácie pravdivý, ale fakty sú prekrútené tak, že vo výsledku je to konšpirácia. Ako vieme, používanie hotovosti už dlhé desaťročia ustupuje používaniu bankomatových kariet, pretože bankomatové karty sú bezpečnejšie ako hotovosť. Takáto istá modernizácia sa týka aj pomoci utečencom.

Pilotný projekt poskytovania finančnej pomoci utečencom a žiadateľom o azyl cez bankomatové karty bol zavedený už v roku 2011 v Moldavsku. Stalo sa tak preto, že Moldavsko v tom čase nemalo finančné ani personálne kapacity na to, aby sa o utečencov a žiadateľov o azyl na svojom území postaralo, preto im s tým pomáhal Úrad Vysokého komisára OSN pre utečencov, ktorý voláme v skratke aj UNHCR.

UNHCR túto finančnú asistenciu ľuďom vyplácalo, lenže ľudia po ňu museli cestovať do hlavného mesta alebo do miesta, ktoré bolo vzdialené od ich bydliska a museli na túto cestu míňať finančné prostriedky. Preto UNHCR v spolupráci s bankami zaviedlo možnosť otvoriť si pre utečencov bankové účty a dostať k nim bankomatovú kartu a na tieto účty im chodila táto finančná pomoc a oni si ju mohli vybrať kdekoľvek blízko pri mieste svojho bydliska prostredníctvom bankomatovej karty.

14

Od roku 2011 sa takáto forma pomoci rozšírila aj v iných krajinách, kde UNHCR finančnú pomoc utečencom alebo žiadateľom o azyl poskytuje. V roku 2016 sa srbská vláda napríklad dohodla s veľkou medzinárodnou humanitárnou organizáciou Mercy Corps a s finančnou inštitúciou Mastercard na tom, že srbská vláda bude vyplácať peňažnú pomoc utečencom, ktorí prechádzali cez jej územie, alebo sa na území Srbska zdržiavali, práve pomocou týchto bankomatových kariet. Bolo to či už v sume okolo 200 EUR na jednu rodinu alebo 70 EUR na jednotlivca.

Pravdou je, že aj George Soros sa spojil s Mastercard a založili spolu iniciatívu Human Ventures, ktorej založenie bolo ohlásené v januári 2017. Jej úlohou je ale nachádzať biznis a technologické riešenia pre ľudí v núdzi, vrátane migrantov a utečencov. Cieľom je vytvoriť súbor riešení, ktoré ponúkajú hlavne firmy, ale môžu sa zapojiť aj mimovládne organizácie a ich cieľom bude pomôcť v oblasti vzdelávania, životného prostredia, samostatnosti a sebestačnosti týchto ľudí, ktorí sa aktuálne po celom svete nachádzajú v núdzi.

V skutočnosti teda nie je cieľom žiadnej z týchto iniciatív pozbuďovať migráciu tým, že by sa ľuďom nekontrolovateľne rozdávali bankomatové karty, ktoré sú naplnené peniazmi, ale cieľom týchto iniciatív je poskytovať moderným a bezpečným spôsobom humanitárnu pomoc ľuďom v núdzi, utečencom a migrantom a nachádzať riešenia, ktoré im pomôžu založiť si nový život.

15

4 STEREOTYP: MIGRANTI TVORIA HROZIVÉ „NO GO“ ZÓNY

Vysvetlenie: niektorí „odborníci“ u nás z času na čas hovoria o tzv. „no go“ zónach v západnej Európe, kde neplatia žiadne zákony a neodváži sa tam vraj ani polícia. Nájdu sa takí, čo dokážu s vážnou tvárou rozprávať o existencii týchto údajných „zón“ dokonca aj v susednej Viedni. Tomu u nás našťastie uverí len málokto, keďže veľa Slovákov i mnoho Čechov Viedeň poznajú dostatočne dobre sami.

Čo však v prípade niektorých vzdialenejších miest, kde to väčšina našich až tak dobre nepozná. Napríklad také Belgicko či Švédsko. Termín „no go“ zóny sa stal na našej politickej scéne univerzálnym pojmom, ktorý je dostatočne strašidelný na to, aby lacno zaujal, no zároveň dostatočne vzdialený na to, aby si ho väčšina ľudí nemohla overiť.

16

5 STEREOTYP: MIGRANTI SÚ ZÁŤAŽOU PRE EKONOMIKU

Vysvetlenie: opak je pravdou. Migranti sú pre slovenskú spoločnosť skôr prínosom. Správne regulácia migrácie prináša mnoho výhod, podnecuje v pôvodných aj cieľových krajinách hospodársky rast a obohacuje našu spoločnosť. Kultúrna výmena môže vytvárať mierové prostredie – svedčí o tom aj príklad Európskej únie. Migranti a utečenci pracujú vo verejných službách a vytvárajú nové podniky, takže prispievajú k ekonomikám ako zamestnanci aj ako podnikatelia.

6 STEREOTYP: MIGRANTI NÁM UKRADNÚ PRÁCU

Vysvetlenie: pravdou je, že Slovensko má už teraz nedostatok pracovnej sily a demografia nám ukazuje starnúcu krivku populácie. Migranti z ekonomicky menej rozvinutých krajín (ako Macedónsko, Srbsko, Rumunsko, Maďarsko, ale aj iné), prichádzajú k nám, aby vykonávali práce, ktoré Slováci nechcú vykonávať alebo nemáme na to dostatok kvalifikovanej pracovnej sily (prichádzajúcu lekári z Ukrajiny). Aj Slováci migrujú za prácou, lepším platom a vyšším životným štandardom.

7 STEREOTYP: MOSLIMKY SÚ UTLÁČANÉ, BEZ PRÁV

Vysvetlenie: vo všeobecnosti prevláda názor, že moslimské ženy sú utláčané, diskriminované a majú v spoločnosti podradné postavenie. Úlohu a postavenie moslimských žien v spoločnosti nemožno oddeliť od úlohy žien vo väčšej spoločnosti, pretože ženy na celom svete všetkých rás, náboženstiev a národností čelia nerovnosti na mnohých úrovniach. Moslimky teda rozhodne nie sú v tom samé.

Korán výslovne uvádza, že muži a ženy sú si v očiach Boha rovní, dáva ženám právo na vzdelávanie, dedičstvo, rozvod. Interpretácia rodových rolí špecifikovaná v Koráne sa však líši v závislosti od rôznych krajín a kultúr a v niektorých štátoch žiaľ stále prevláda miestne obyčajové právo, ktoré ženy podrobuje a utláča (napr. nútené manželstvá, únosy, nedostatok vzdelania, obmedzený pohyb).

Je tiež dôležité pochopiť, že podobne ako v iných náboženstvách, aj ľudia v mocenských pozíciách budú niekedy náboženstvo používať ako zámienku na ospravedlnenie útlaku žien.

18

Ako príklad útlaku sa často uvádza šatka na hlave. Korán nariaďuje mužom aj ženám, aby sa obliekali so skromnosťou, ale spôsob, akým sa to interpretuje a vykonáva, sa veľmi líši. Mnoho ľudí si myslí, že moslimské ženy sú nútené nosiť hidžáb (moslimská šatka), nikáb alebo burku. Aj keď je pravda, že v niektorých krajinách s významnou moslimskou populáciou sú ženy nútené nosiť hidžáb, to nie je dôvod, prečo moslimky nosia hidžáb vo väčšine prípadov. Mnoho žien sa v skutočnosti rozhodne nosiť hidžáb dobrovoľne z rôznych osobných dôvodov, vrátane hrdého vyjadrenia vlastnej identity a identifikácie so skupinou.

Príkladom sú významné moslimky histórie aj dneška, ktoré hýbu svetom. Skúste brázdiť internet a nájdete viac.

„S predsudkami boxujem so šatkou na hlave. Vždy som musela bojovať, lebo som opakovane počúvala, že ženy s hidžábom sú nevzdelané, musia nosiť šatku a nemajú žiadnu slobodu. Ja som dôkazom toho, že sa mýlia a že je to iba klišé. Žijeme v 21. storčí a nie je možné, aby sme s tým mali problém v športe naďalej,“ vyhlásila päťnásobná šampiónka boxu, Nemka Zeina Nassar a stala sa tvárou kampane Nike-Pro-Hijab.

Odkaz:

<https://www.youtube.com/watch?v=Oiz71bC3VvQ>

“*Nemeň sa pre pravidlá. Zmeň ich!*”

Zeina Nassar

19

8 STEREOTYP: MOSLIMOVIA SÚ NEVZDELANÍ

Vysvetlenie: opak je pravdou. Moslimovia dali svetu množstvo vynálezov, založili prvé knižnice a univerzity. Arabské číslice, vrátane nuly, trojchodové menu, kompas, operácie, očkovanie za všetkým hľadajte moslimov. A ešte viac sa dozviete vďaka svojej zvedavosti. Prajeme príjemné objavovanie.

9 STEREOTYP: MOSLIMOVIA ŽIJÚ V STREDOVEKU, NIE SÚ SCHOPNÍ SA PRISPÔSOBIŤ SÚČASNÉMU SVETU

Vysvetlenie: moslimovia žijú v modernom svete. Aj tí najkonzervatívnejší sa snažia prísť na to, ako v súčasnosti žiť ako dobrí moslimovia, nie ako vrátiť čas. Žijú bežný normálny život v spoločnostiach po celom svete - nakupujú, varia, žartujú, chodia do práce, vychovávajú svoje deti, využívajú výtobytky techniky a princípy viery k tomu, aby prispievali k súdržnosti spoločnosti, tvorili hodnoty a posilňovali dialóg a toleranciu vo svojom okolí.

10. STEREOTYP: O NÁS: SLOVÁKoch A SLOVENKÁCH

Úloha: poznáte nejaký stereotyp ktorý koluje o Slovákoch a Slovenkách a vám to dosť ide na nervy? Povedzte ho alebo si ho napíšte:

.....
.....

Aktivita: Diskutujte o tomto predsudku. Študenti majú možnosť argumentovať, aby tento stereotyp voči nim rozbili:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

21

ODPORÚČANÉ ZDROJE PRE ĎALŠIE INFORMÁCIE K TÉME:

Islamská nadácia na Slovensku

www.IslamOnline.sk

Liga za ľudské práva

www.hrl.sk

Ministerstvo vnútra, Migračný úrad

www.minv.sk/?azyl-migracia

Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM)

www.iom.sk/sk

